

Сяргей ШАПРАН

ПАД ЗНАКАМ ГРУНВАЛЬДА, або СКАРБЫ БІБЛІЯТЭКІ РЫГОРА БАРАДУЛІНА

Дом народнага паэта Рыгора Барадуліна пачынаўся з кніг – яны сустрэкалі пры ўваходзе, месцячыся ў кніжнай шафе ў вузкім калідоры, спакусліва пазіралі разнамаснымі карэньчыкамі з асобнай паліцы перад дзвярыма ў гасціны пакой і ўладарылі ў кабінце – тут шафы былі шчыльна застаўлены кнігамі ад падлогі і амаль да столі. Зрэшты, у тым не было нічога дзіўнага: дзядзька Рыгор быў не проста кніжнікам – ён жыў сярод кніг.

Доўгі час я не мог зразумець, чаму ён ніколі не запрашае да сябе, а сам гатовы выправіцца куды заўгодна, нават калі для гэтага трэба праехаць праз увесь горад. Пакуль аднойчы выпадкова не трапіў у ягоны дом.

Нічога падобнага я дагэтуль не бачыў: гэта быў не кабінет, а вялізны награвашчаны проста на падлозе архіў з бібліятэкай па перыметры. Ubачанае нагадвала не чалавечае жылло, а кратар патухлага вулкана.

*Кватэра ў Грышы лепшая на свеце:
Тут філіял Грунвальда ў кабінце, –*

гэта з эпіграмы Уладзіміра Караткевіча, які не раз бываў тут і, мусіць, быў таксама ўражаны, бо зноў выкарыстаў гэтую метафару пра Грунвальд у пакоях, дзе “залаціцца спінка кніг”, у “Чорным замку Альшанскім” [1].

Сапраўды, несмяротны дух Грунвальда панаваў тут па-над усім. Так, злева і справа па пояс грувасціліся стосы кніг, рукапісаў, машынапісаў і нататнікаў, што былі складзіраваны на падлозе. Да акна было не прайсці, і таму фортку дзядзька Рыгор адчыняў двума кіёчкамі. Ад дзвярэй да пісьмовага стала вяла вузкая сцэжка, на якой мы не маглі размінуцца, нібыта гэта была дарожная паласа аднабаковага руху, і каб прапусціць гаспадара, я ўставаў на крэсла. Вакол стала ўзвышаліся кнігі і паперы, пад сталом назіралася тая самая карціна, таму прысесці можна было толькі бокам. На самім стале стаялі лямпка з утульным святлом, фотаздымак мамы паэта Акуліны Андрэеўны ў рамачцы, керамічныя фігуркі і іншыя дробязі, што стваралі адпаведны стыль і творчы настрой. На сценах – абразы (адзін з іх – падару-

Адзін з апошніх фотаздымкаў Рыгора Барадуліна. 2014 г.
Фота С. Шапрана. Друкуецца ўпершыню.

нак паэта Анатоля Сыса) і фотаздымкі Рыгора Барадуліна, яго бацькоў, Янкі Купалы, Уладзіміра Караткевіча, Васіля Быкава...

Парадкуючы потым з дзядзькам Рыгорам архіў, які ён збіраў больш за тры дзесяцігоддзі, мы знайшлі шмат цікавага. Многае было звязана з ягоным, як ён гаварыў, залатым сябрам Уладзімірам Караткевічам, і гэтае многае здавалася цяпер неацэнным скарбам. Так, у завалах кабінета адшукаліся не толькі лісты і малюнкi Караткевіча, але і тры тоўстыя папкі з аўтарызаваным машынапісам шматпакутных “Каласоў пад сярпом тваім”, які ў сярэдзіне 1960-х сябры хававалі ва Ушачах, асцерагаючыся, каб раман, зарэзаны цэнзурай, не знік бяследна. Зберагаўся тут і каліграфічна напісаны рукапіс “Ладдзі Роспачы”, які Караткевіч ахвяраваў Барадуліну і які сябры, зноў жа “надзейна” хаваючы, неаднойчы потым гублялі, знаходзячы ў самых нечаканых месцах (аднаго разу адшукалі за кухоннай плітой!).

“УШАЦКІ МАЛЕЦ РЫГОР”

Знайшліся ў кабінце таксама лісты Васіля Быкава і перапіска з мамай Акулінай Андрэеўнай, пра якую Барадулін раней згадваў, марачы некалі ўбачыць надрукаванай. І калі я назаўтра патэлефанаваў, ён казаў, што ўранні прачытаў колькі матуліных лістоў і заплакаў...

“Я жива и здорова, – пісала сыну-першакурсніку Акуліна Андрэеўна. – Ад тебе я палучыла 3 пільмы и запіску, а тебе не дала атвэта, патаму у запіске не была адраса, а другое палучыла. Ты пісав, штоб я паслала тебе штаны. Я скоранька сабрала пасылачку: штаны, боты, баначку масла, шесть яйц, чатьвертушку варенья, маленькі сыр, 4 памідоркі, партянки и сколько улезла яблыкав и 25 рублей улажила и паслала. Маленькае пільмо улажила у пасылку. <...> Устаю и лажусь, сынок, а ты мне стаішь у глазах. Што ты яси и как ты живёш? А памагчы не магу”. І сын пісаў у адказ: “Усім, усім, мама, я табе абавязаны. Вазьму есці сала, і адразу ўспомніцца, чые рукі збіралі храп’е, чые рукі прыгатаўлялі яго. Мне ўспамінаецца дом. Надзёну штаны, апрану футболку, мне ўспомніцца, што твае рукі ўсё гэта зрабілі”^{*}.

Тут жа, у кабінце, маўкліва дажываў адвезены яму век і фібравы чамаданчык, з якім Інючок, як называла яго мама, у 1954-м прыехаў у Мінск паступаць ва ўніверсітэт і ў якога на вакзале адарвалася ручка. У чамадане цяпер зберагаўся фотаархіў паэта: вось тут ён зусім маленькі, а тут – з мамай, на іншым фотаздымку надпіс добра знаёмым акруглым почыркам: “Маёй зязюльцы шэрай, маёй любай маме...” А вось фота, на якім Акуліна Андрэеўна разам з сяброўкай Арынай Цярэнцьеўнай Янушкевіч, і подпіс на адвароце: “Дарагому сынку ад дзвюх падружак. Толькі падружка трошку мордачку скрывіла”...

Дзясяткі, сотні фотаздымкаў з мамай і сямейнікамі: з жонкай Валянцінай Міхайлаўнай, дачкой Ілонай і ўнучкай Дамінікай; з сябрамі Васілём Быкавым, Уладзімірам Караткевічам, Міхасём Стральцовым і Генадзем Бураўкіным, а яшчэ – з Якубам Коласам, Уладзімірам Дубоўкам, Ларысай Геніюш, Петрусём Броўкам, Піменам Панчанкам, Анатолям Вялюгіным, Міколам Аўрамчыкам, Яўгеніяй Янішчыц, Васілём Сёмухам, Ігарам Шклярэўскім, Андрэем Вазнясенскім, з мастаком Барысам Заборавым, з касманаўтам Юрыем Гагарыным... Цэлая эпоха ў адным фібравым чамаданчыку.

Зрэшты, не меншым багаццем, чым рукапісы і фотаздымкі, былі ў кабінце кнігі, як самога гаспадара, так і аўтараў усяго свету. Што тычыцца кніг Барадуліна, то яны займалі шафу злева пры ўваходзе. І не дзіва: часта з паэтам замест ганарару разлічваліся ягонымі ж выданнямі, таму ён быў багаты на кнігі, а не на грошы. Адзін з унікальных экзэмпляраў – асобнічак першай кніжкі “Маладзік над стэпам” з дарчым

^{*} Пазней разам з Н. Давыдзенкай мы ажыццявілі мару Р. Барадуліна і выдалі гэтыя лісты асобнай кнігай (гл.: [2]).

Рыгор Барадулін у сваім кабінце. 2006 г.
Фота С. Шапрана.

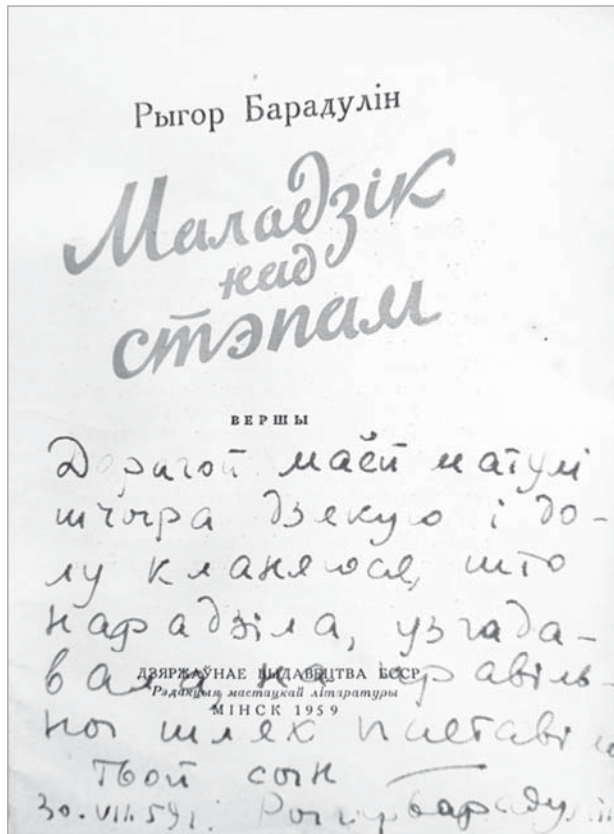
надпісам: “Дарагой маёй матулі шчыра дзякую і долу кланяюся, што нарадзіла, узгадавала, на правільны шлях паставіла. Твой сын *Рыгор Барадулін*. 30.VII.59 г.”.

Яшчэ пра некалькі кніг, што дзядзька Рыгор ужо даўно падпісаў у дар, а пасля забыўся. Так, да прыкладу, на паэтычным зборнічку “Вершы для Эльзы” шведскага паэта Крыстафера Леандоэра выразна чытаўся дарчы надпіс перакладчыка: “Музею Беларускага кнігадруку, што ў вечным Полацку, – паклон ад Швэцыі! *Рыгор Барадулін*. 25.I.2000. Менск”. Іншую кнігу, што таксама выйшла ў яго перакладах, – “Чорныя геральды” перуанскага паэта Сэсары Вальехі – я перадаў адрасату, якога так шанаваў дзядзька Рыгор, толькі праз дваццаць гадоў – у сакавіку 2014-га, у дзень развітання з паэтам: “Слыннаму палачаніну Лявону Баршчэўскаму – з багавейнасцю! Ушацкі малец *Рыгор*. 15.I.94. Менск”.

“ДЗЯКУЙ РОДНАМУ СЛОВУ!”

Рыхтуючы ў 2009 г. кнігу ліставання з Акулінай Андрэеўнай “Паслаў бы табе душу...”, я міжволі звярнуў увагу на пасланні 1955 г., калі Барадулін у трох лістах запар настойліва прасіў маці і аднавяскоўца набыць двухтомнік Сяргея Ясеніна: «Очень, очень и очень прошу тебя, Вовика, достаньте, если это еще не поздно, двухтомник Есенина, – малітоўна прасіў Барадулін. – В Минске он был, но меня не было. А теперь его здесь не достанешь и за 2[-е] сотни. А на район долж-

Дарчы аўтограф Рыгора Барадуліна маме на кнізе “Маладзік над стэпам”.

ны даць экзэмпляров пяць-шэсть. Свяжыцеся с продавщицей книжного магазина и с базой, через которую идут книги, и достаньте. Очень, очень прошу Вовика и всех, от кого это зависит, достаньте, если это еще можно, эту вещь. Мне его хочется, как живой воды.

Очень прошу, Вовичек! Когда буду учить твоего наследника или наследницу, никогда “двойки” не поставлю и на осень не задам» [2, с. 53–54].

Чым так прывабліваў яго Сяргей Ясенін, якога пасля працяглай забароны толькі-толькі пачалі выдаваць? «Па-першае, ён мне страшэнна падабаўся, – казаў дзядзька Рыгор, калі я запытаўся пра гэта. – Помню, я ўсю ноч чытаў яго томік з бярозкай на вокладцы, а на наступны дзень атрымаў “двойку” па хіміі... Ясенін, канешне, аграмаднае ўражанне на мяне зрабіў. Лермантаў, Маякоўскі – ужо меншае. А тут яшчэ гэтая забарона, і навязванне на кожным кроку Маякоўскага, на якім была пабудаваная ўся праграма савецкай літаратуры, на яго “Савецкім пашпарце”. І раптам – Ясенін, жывы, яго “Анна Снегіна” і лісты да маці... <...> Ён і да гэтага часу ў маёй душы» [3, с. 81, 82].

Аднак, вядома, не адзін Ясенін быў у душы паэта Барадуліна, у аўтабіяграфічным эсе “Дзякуй роднаму слову!” ён згадваў:

«Вельмі запомнілася адна раніца. Пасвіў на лузе карову. Недаверліва ўзяў кніжку са словам,

якое мяне пачынала палыхаць, “вершы”. Пачаў чытаць:

*І калі ў паходнай палатцы прысніцца мне
Светлы гай з залатымі сініцамі,
Плёскаць сініх азёр на зары,
Спеў драздоў у смалістым бары, –
Тады гасне туга, адыходзіць самота...*

Зусім няма халодна-шаблонных слоў, застылага асартыменту вобразаў. І далей:

*Покуль сонца не згасне,
Покуль свецяцца зоры,
Беларусь не загіне, будзе жыць Беларусь!*

Усё такое блізкае. За родны край загінуў мой бацька.

Зачараваў мяне Пімен Панчанка смеласцю, сакавітасцю, незвычайнасцю звычайнага. Потым Анатоль Вялюгін – дакладным, па-вайсковому падцягнутым радком. Гэта былі “нехрэстаматыйныя” аўтары, і вучыць на памяць можна было тое, што падабалася, да чаго ляжала душа. <...>

Універсітэт адкрыў мне новага, вялікага Янку Купалу, “нехрэстаматыйнага”, яшчэ больш “прысушыў” сэрца да генія роднага слова – Максіма Багдановіча» [4, с. 8–9].

Так Барадулін пісаў у пачатку творчага шляху, а ўжо на схіле гадоў прызнаваўся ва ўступным слове да томіка выбраных твораў куміра сваёй душы: “Аднаго жыцця мала, каб дарасці да разумення Максіма Багдановіча, да разумення ягонай унікальнасці, ягонай велічы, ягонай прастаты і крынічнай пранікнёнасці” [5, с. 9].

Аднак, безумоўна, не толькі названыя паэты фарміравалі асобу Барадуліна – моцна паўплываў і Якуб Колас з “Новай зямлёй”, якую малады паэт ведаў амаль на памяць. «Колас жа – гэта велізарная велічыня, – гаварыў ён. – З яго “Новай зямлі” пачалася нацыя. Калі Купала па-свойму духоўна занатаваў нацыю, дык “Новая зямля” – гэта, паўтаруся, беларуская біблія, біблія беларускага духу. Я не ўяўляю нацыі без “Новай зямлі”, як духоўнасць не ўяўляю без Купалы» [3, с. 155]. І ўжо ў працяг тэмы называў пяць зоркавых імёнаў, без якіх немагчымая, на яго погляд, беларуская нацыя: Максім Багдановіч, Янка Купала, Якуб Колас, Уладзімір Караткевіч, Васіль Быкаў.

Апроч таго, яшчэ са студэнцкіх часоў Барадуліна вабіў паэтычны геній Адама Міцкевіча. Так, упершыню студэнтам прачытаўшы “Пана Тадэвуша”, ён занатаваў у дзённіку: «Сіла. Аж сорамна, што да гэтых пор не прачытаў. Трэба было за гэты час перачытваць у які 7-мы раз. А я – першы. Ды, як кажуць, лепш пазней, чым ніколі. Колькі трапных дэталяў, мясцін. Партрэты як жывыя. Так і бачыш і Тадэвуша, і Зосю, і модніцу-какетку Тэлімену, і графа. А якім гім-

нам сапраўднаму мастацтву гучыць сцэна, дзе Янкель-цымбаліст іграе на вяселлі Зосі! Чытаючы, адчуваеш, што ўсе гэтыя персанажы аджываюць свой век. Тадэвуш і Зося, адчасці, нешта новае. Аб прыродзе і гаварыць няма чаго: яна жыве! Гэта ж навек запомніцца радок: “И клевер покраснел, как юноша несмелый”. А колькі іх! Шкада, што не магу чытаць у арыгінале Міцкевіча» [6, с. 57–58].

Пасталеўшы, Барадулін ахвяруе вялікаму ўраджэнцу Навагрудчыны адзін з праграмных сваіх вершаў, які пасля ягонай смерці будзе чытацца як самаэпітафія:

*Паэты нараджаюцца ў карчме,
Каб іх пасля
Аплавалі саборы.
Выгнанніку
Не ў спіну вецер дзьме, –
Ён носіць край абражаны
З сабою.
.....
Маўчы, ўсыпальня каралёў...
Вякі
Прыціхлі
Над геральдыкай нямою.
Спытае нехта:
– Быў кароль які,
Калі пісаў паэт:
“Ojczyzno toja...”? [7, с. 254].*

Аднак і гэта яшчэ не поўны спіс літаратурных настаўнікаў Рыгора Барадуліна, бо былі яшчэ Генрых Гейнэ і Уільям Шэкспір, Тарас Шаўчэнка і Фёдар Цютчаў, Аляксандр Грыбаедаў і Афанасій Фет, Міхаіл Лермантаў і Аляксандр Пушкін, якога Барадулін, як і Якуба Коласа, ведаў на памяць са школьных часоў. Таму й не было нічога дзіўнага, калі праз пэўны час многіх з тых, каго любіў з юнацтва, ён перастварыў па-беларуску. Як не было нічога дзіўнага і ў тым, што гэтыя і многія іншыя аўтары пажыццёва прапісаліся ў ягоным доме – сваімі кнігамі. У гэтым сэнсе жытло дзядзькі Рыгора стала прытулкам для цэлага свету.

Увогуле, заўзятыя бібліяфілы пазаздросцілі б многім кніжным набыткам паэта. Вось, напрыклад, рымскі малітоўнік на царкоўнаславянскай і беларускай мовах “Божым шляхам” 1946 года выдання, а вось адрэстаўраванае “Святое Евангеліе”, што выйшла ў 1914 г. у Санкт-Пецярбургу. А гэта невялічкая кніжачка “Маладняк Янку Купалу: да 20-гадовага юбілею”, выданне 1925 г. са штампам Дзяржархіва БССР. Ці “Каласкі” Зоські Верас у цудоўным аздабленні Міхася Басалыгі, з прадмовай Ніла Гілевіча і з дарчым аўтографам аўтаркі: “Паважанаму Рыгору Іванавічу Барадуліну і яго сям’і. Як падзяку за прысланыя творы дасылаю гэтыя дроб-

ныя каласкі... З. Верас”. Або зборнік пісьменніка і былога партызана Алеся Адамовіча “Отвоевались!” таму, чый бацька загінуў у час Другой сусветнай вайны ў партызанах: “Дарагі Рыгор! Там мы адваяваліся, ды не дома: тут нам яшчэ хопіць спраў! А. Адамовіч. 19.8.90 г.”.

Зрэшты, дарчыя аўтографы Рыгору Барадуліну – гэта асобная і займальная тэма.

“ПЕРШАМУ САЛОЎКУ ЗЯМЛІ БЕЛАРУСКАЙ”

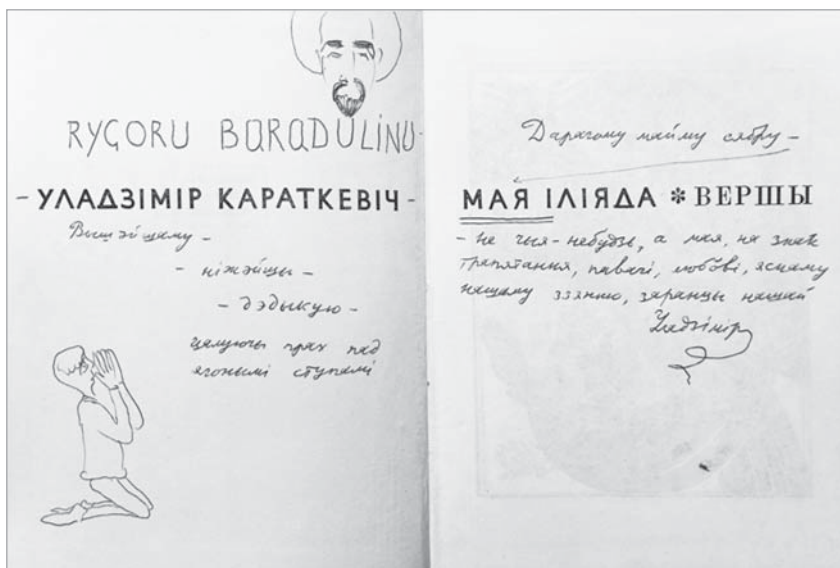
“Дарагому Рыгору Барадуліну з любоўю да яго самога, добрага і шчырага чалавека, і яго светлай, сапраўды вялікай, нашай, беларускай паэзіі. Нічога, браце, зразумеюць, побач з кім жылі”, – так падпісаў у студзені 1964 г. Уладзімір Караткевіч сваю кнігу “Блакіт і золата дня”. Цэлае жыццё было наперадзе, разам са спадзяваннямі і расчараваннямі, перамогамі і паразамі. А летам наступнага года пакінуў на “Матчынай душы” яшчэ больш прачулае прызнанне: “Другу майму дарагому, Грышу Барадуліну, сонцу і месіку паэзіі нашай, найлепшаму на свеце сябру, залатому хлопцу ад У. Караткевіча, які ганарыцца быць ягоным сучаснікам”.

Гэтыя і іншыя кнігі блізкіх сяброў дзядзька Рыгор захоўваў асобна – у кніжнай шафе, што месцілася злева ад пісьмовага стала, толькі працягнуў руку! Тут побач з дзясяткамі такіх любых Барадуліну слоўнікаў [толькі факсімільна выдадзенага “Падручнага расійска-крыўскага (беларускага) слоўніка” Вацлава Ластоўскага я налічыў не менш за тры асобнікі. “Ластоўскага шмат не бывае”, – патлумачыў Барадулін] суседнічалі выданні Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Максіма Гарэцкага, Васіля Быкава, Генадзя Бураўкіна, Уладзіміра Караткевіча, Пімена Панчанкі, Міхася Стральцова...

Вось, да прыкладу, першае кніжнае выданне “Каласоў пад сярпом тваім” з самаіранічным аўтографам аўтара: “Тенію паэзіі нашай, генію Ушаччыны, Віцебшчыны нашай, Беларусі, Еўропы, усяго свету і ягонай геніялесе, з пяшчотнай любоўю. Міламу слаўнаму майму Зверх-Чалавеку, другу і брату Рыгору ад Неда-чалавека *Уладзіміра*”.

Гэта ўжо калі “Каласы...” былі выдадзены, аўтар мог жартаваць, а за два гады да таго, у 1966-м, калі раман быў зарэзаны цензурай-рэдактурой, Караткевічу, які рашуча адмаўляўся ад праўкі (“І коскі з месца не зрушу!”), было не да жартаў. І толькі настойлівасць сяброў Адама Мальдзіса і Рыгора Барадуліна, іх спагада і ўдзел у гэтай справе не дазволілі яму апусціць рукі. Недарэмна Караткевіч напіша праз гады на зборніку апавяданняў і аповесцяў “Вока тайфуна”: “Любаму майму Рыгору Барадуліну на памяць аб усіх тых дастаслаўных і забаўных пры-

Дарчы аўтограф і малюнкi Уладзіміра Караткевіча на кнізе “Мая Іліяда”.
Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. КП 40304.

годах, у якія ставілі нас гады, пражытыя разам, рука да рукі і плячо да пляча”.

А гэта ўжо дарчы надпіс на “Зямлі пад белымі крыламі”, што, як і “Каласы...”, мела незайздросны лёс (першапачаткова выдадзеная ў перакладзе на ўкраінскую мову, кніга выйшла па-беларуску толькі праз пяць гадоў, ды і тое ў значна скарочаным выглядзе): “Бясцэннаму сябру, Рыгору Барадуліну – гэтую шматпакутную Зямлю пад Белымі Крыламі. З любоўю і пацалункам Ул. Караткевіч. 4 верасня 77 г.”.

А колькі пяшчоты ў яшчэ адным дарчым надпісе “паэту найвышэйшай літасцю Божай”*: “Грышачка ты мой. Самы-самы... У дзень свайго пяцідзесяцігоддзя даю табе ў рукі гэты свой слабы дар. За Ушачы, за святую для нас памяць неацэннай тваёй Мамы, за Верасовачку, і Завечалле, і Задаброцце. За тое, што ёсць на Беларусі ты, друг мой шчыры. І падумаць толькі, што Мы маглі б не сустрэцца. Валасы дыбарам! Твой да канца. 26.XI.80 г. Ул. Караткевіч”**.

Калі мы з дзядзькам Рыгорам парадкавалі яго бібліятэку, слоўнікі ён ставіў на ніжніх паліцах, мяркуючы, што яны могуць прыдасца ў працы. Пакідаў нават латышскія слоўнікі – ці з разлікам на будучыню, ці ў памяць пра часы маладосці, калі, бываючы ў Рызе, перакладаў класіка латышскай літаратуры Яна Райніса. На паліцу вышэй збіраўся паставіць Зборы твораў і асобныя выданні Васіля Быкава і Уладзіміра

* З дарчага надпісу У. Караткевіча на 1-м томе Выбранных твораў у 2 т.

** Дарчы надпіс У. Караткевіча на кнізе “З вякоў мінулых” (1978).

Верасоўка – хутар, на якім нарадзіўся Р. Барадулін. Вечалле – возера недалёка ад Ушачаў. Задаброцце – мясціна на Ушаччыне.

Караткевіча, але Ала Станіславаўна Сакалоўская, укладальніца кнігі паэзіі “Ксты”, што была вылучана на Нобелеўскую прэмію, настойліва раіла пачаць з Купалы, бо ён, заўважыла, сапраўдны класік, іспыт часам вытрымаў... У выніку Караткевічу дасталася паліца пад столлю. Памятаю, як Барадулін казаў пра сябра, нібы пра жывога: “Значыць, Валодзенька будзе на самым вярху...”

І ўсё адно яны, блізкія сябры, па-ранейшаму заставаліся побач і поруч. Той жа Міхась Стральцоў з дарчымі аўтографамі на двух аднолькавых асобніках цудоўна аздобленай мастаком Аляксандрам Шэв-

равым кнігі “Мой свеце ясны”: “Любаму Рыгору, паэту Барадуліну, земляку з удзячнасцю за пачуцці дружбы і еднасці – М. Стральцоў. 23.04.86”; «Любаму Рыгору, адчуваючы гонар быць ягоным сучаснікам і сябрам, – М. Стральцоў. 15.08.86”.

Генадзь Бураўкін, з якім Барадуліна, як і са Стральцовым, звязвала яшчэ студэнцкае сяброўства, пакінуў такі аўтограф на сваім паэтычным зборніку “Гняздо для птушкі радасці”: “Міламу, слаўнаму, выдатнаму Рыгору Барадуліну – майму сябру і майму Паэту. Генадзь Бураўкін. 24.IV.1986 г.”. А яшчэ раней – рэдкі для Генадзя Мікалаевіча выпадак – паэтычна скаламбурый, падпісваючы кнігу “Выток”:

«Дарагі Рыгор!
Хай вечна дружба караніцца,
Бо ў нас з табой адна крыніца.
З яе – “Выток”
Вазьмі, браток!

Генадзь Бураўкін

10.X.1974 г.».

Зрэшты, не толькі равеснікі бачылі ва ўшацкім паэце вялікі творчы патэнцыял. “Нашай надзеі, зьмене – цудоўнаму паэту Рыгору Барадуліну – ад шчырага сэрца, з найлепшымі пажаданнямі”, – так падпісаў у 1960 г. свае Выбраныя творы Уладзімір Дубоўка, нібы бласлаўляючы, як некалі блаславіў самога Дубоўку Янка Купала, калі назваў яго беларускім Пушкіным. Іншы патрыярх айчыннай літаратуры і таксама былы вязень сталінскіх лагераў паэт Станіслаў Пятровіч Шушкевіч, які меў традыцыю падпісваць кнігі толькі “з добразычлівасцю”***, гэтым

*** З дарчага аўтографа Р. Барадуліна на 1-м томе Выбранных твораў С. Шушкевіча.

разам зрабіў выключэнне, ды і якое! – усё ж не часта паэты “песцілі” адзін аднаго вершава-нымі аўтографамі:

“Дарагому Рыгору Іванавічу Барадуліну.
Ах, маладосць, ты паляцела ў вырай,
А восень ліст апошні ёй пад ногі сцэле.
Бывай, кажу, як і заўсёды шчыра,
Бо першы халадок прабег па целе.

Станіслаў Шушкевіч”.

А так падпісаў кнігу лірыкі “І ўдзень, і ўночы...” Пятрусь Усцінавіч Броўка, які называў Барадуліна любімым земляком, слаўным паэтам і сябрам-рэдактарам*: “Дарагому Рыгору Барадуліну. І радуся і ганаруся, што наша Ушаччына парадзіла Тваё ўсхваляванае слова. Няспынна поспехаў далей!” І дарчы аўтограф яшчэ аднаго хрэстаматыйнага паэта: “Дарагому і любімаму паэту Рыгору Барадуліну вельмі сардэчна. Ар. Куляшоў. 6.ІІ.75 г.”.

Класік беларускага прыгожага пісьменства Пімен Панчанка прызнаваўся на пачатку творчага шляху Барадуліна, калі падпісаў кнігу “Пры святле маланак”: “Дарагому і няўрымсліваму Рыгору Барадуліну, паэзію якога я люблю, бо яна заўсёды нагадвае мне родныя лясы і яшчэ нешта, што я не здзейсніў. Пімен Панчанка. 10/V-66 г.”. А так Пімен Емяльянавіч напісаў пазней: “Дарагому Рыгору Барадуліну, самаму таленавітаму паэту з тых, каго бачаць мае старыя вочы. У мой дзень. З любоўю – Пімен Панчанка. 6/XI-81”.

Вядома, нельга не згадаць яшчэ адно імя – Васіля Быкава, з якім Барадулін пазнаёміўся напрыканцы 1950-х і з кім праз усё жыццё яго звязвалі зямляцкія і сяброўскія стасункі. Невыпадкава шафу паэта ў кабінете з самымі дарагімі кнігамі аздаблялі фотаздымак Быкава і жывапісная праца пісьменніка: нацюрморт са жбаном, місай, двума яблыкамі і стосам кніг, на карэнчыках якіх значылася – Біблія, Янка Купала, Максім Багдановіч, Алесь Адамовіч**.

Былі ў той запаветнай шафе, вядома, і быкаўскія кнігі, вось, да прыкладу, адзін з ранніх аўтографаў, зроблены, відаць, пасля нейкай сур’ёзнай размовы: “Грыша, або ты харошы, або ніякі. На іншага не згодны. Аўтар. Твой Васіль, зямляк. 16/III-72 г.”. А гэта надпіс, што з’явіўся вясной 1981 г.: “Першаму салоўку зямлі Беларускай Рыгору Барадуліну з нязменнай любоўю і ўдзячнасцю за тое, што ён ёсць на свеце!” Яшчэ не раз пасля Быкаў засведчыў сваю сімпатыю, называючы Барадуліна не толькі мілым сябрам,

* З дарчага аўтографа Р. Барадуліну на 1-м томе сямітомнага Збору твораў П. Броўкі.

** На адвароце нацюрморта дарчы надпіс: “Міламу Рыгору – малаўмелы, але шчыры знак прыязнасці ў дзень 24 лютага 1994 г. Васіль Быкаў”.

Рыгор Барадулін з жонкай Валянцінай, дачкой Ілонай і мамай Акулінай Андрэеўнай, Васіль Быкаў, балгарскі літаратуразнавец Георгі Вылчай, мастак Барыс Забораў. Ушачы. 1964 г. Фота В. Нікіфаровіча.

земляком і паплечнікам***, але і геніем беларускага слова і найвялікшым паэтам зямлі Беларускай****.

Між тым сустракаецца ў гэтых надпісах не адна толькі сяброўская прыхільнасць – часам можна знайсці і штрыхі да біяграфіі пісьменніка. Вось, да прыкладу, як Быкаў падпісаў у 2001 г. кнігу “Балота. Знак бяды”: “Міламу Рыгорку, шчыроўцу гэтага выдання, з пажаданьнем шчасця і ўдачы – у Менску і ў Вушачы. І ў жыцці”. Барадулін сапраўды клапаціўся тады пра лёс рукапісу ў выдавецтве “Кніга”: вёў перамовы, шукаў фотаздымкі, замаўляў рэцэнзіі... А гэта больш ранні па часе аўтограф: “Дарагі мілы Рыгорка, – у чарговыя ўгодкі – чарговую кніжку табе першаму – як сымбаль доўгай шматпакутнай Перамогі Добра над злом. Заўжды твой – Васіль”. Пераможны надпіс на кнізе, у выхадзе якой Быкаву некалькі гадоў адмаўлялі...

І ўжо апошні, развітальны аўтограф. На сыходзе быў май 2003 г. Смяротна хворы Быкаў,

*** З дарчага аўтографа Р. Барадуліну на 4-м томе чатырохтомнага Збору твораў В. Быкава.

**** З дарчых аўтографаў Р. Барадуліну адпаведна на кнізе “Пахаджане” (1999–2000) і на 1-м томе шасцітомнага Збору твораў В. Быкава.

толькі-толькі вярнуўшыся з Прагі, запрасіў у госці блізкіх сяброў Рыгора Барадуліна і Генадзя Бураўкіна. “Дарагому Рыгорку, беларускаму песьняру і герою гэтага эпасу, зь нязьменнымі абдымкамі”, – падпісаў ён тады сваю мемуарную кнігу “Доўгая дарога дадому”, якая выйшла якраз у тую вясну і дзе Быкаў сведчыў: “Для Рыгора жыць – гэта пісаць вершы. Гаварыць вершамі і думаць таксама вершамі. Таго ніякая сіла ня можа яго пазбавіць” [8].

***

Быў пачатак 2000-х, калі разам з дзядзькам Рыгорам мы выправіліся на Ушачыну – родныя для іх з Быкавым мясціны. Яшчэ былі жылы Васіль Уладзіміравіч і яго сястра сардэчная Валянціна Уладзіміраўна, у Бычках не было ніякага музея, а стаяла старэнькая хата, дзе і гадаваўся будучы сусветна вядомы пісьменнік. Артыкул пра тую вандроўку я назваў “Калі сённяшні час імкліва робіцца мінулым”. Ён, сённяшні час, сапраўды хуткаплынны: ужо восем гадоў, як пакінуў гэты свет Рыгор Барадулін, яшчэ даўжэй няма ягоных сяброў, і прайшла цэлая вечнасць, як не стала яго літаратурных настаўнікаў...

Няма ўжо і бібліятэкі дзядзькі Рыгора: штосьці з кніг паэт ахвяраваў для бібліятэкі касцёла Святога Сымона і Святой Алёны, а найбольш каштоўныя кнігі, з дарчымі аўтографамі, удава Валянціна Міхайлаўна зусім нядаўна перадала Беларускаму дзяржаўнаму музею гісторыі беларускай літаратуры, разам з лістамі і малюнкамі Уладзіміра Караткевіча, нацюрмортам Васіля Быкава і фібравым чамаданчыкам, з якім Барадулін амаль семдзесят гадоў таму прыехаў па ступаць ва ўніверсітэт...

Аднак гэта зусім не азначае, што бібліятэка паэта назаўжды канула ў Лету – як тая міфічная Атлантыда, яна, вядома, не раз нагадае пра сябе, калі будзе зноў і зноў з’яўляцца на музейных выставах, апавядаючы пра лёс таго, хто напісаў у маладыя гады: “Калі што-небудзь і зраблю, дык гэта дзякуючы роднай мове, матчынай песні, дзякуючы той, ад каго з калыскі чуў непераўздымныя па сваёй ранішняй чысціні, да скону дарагія сэрцу напевы, – маме Акуліне Андрэеўне.

Толькі родная мова можа даць крылы для творчага ўзлёту.

Дзякуй роднаму беларускаму слову. Яно дало мне адчуць радасць сказаць нешта сваё” [4, с. 10].

Спіс літаратуры

1. **Караткевіч, У.** Збор твораў : у 25 т. / У. Караткевіч – Мінск : Маст. літ., 2015. – Т. 10 : Чорны замак Альшанскі : раман ; падрыхт. тэксту і камент. М. Кенькі ; рэд. тома А. Верабей. – С. 25.
2. **Паслаў бы табе душу...** : ліставанне Рыгора Барадуліна з мамай (1954–1971). – Мінск : Лімарыус, 2009.
3. **Шапран, С.** Тры мяхі дзядзькі Рыгора, альбо Самнасам з Барадуліным / С. Шапран. – Мінск : Выдавец І. П. Логвінаў, 2012.
4. **Барадулін, Р.** Збор твораў / Р. Барадулін. – Мінск : Маст. літ., 2002. – Т. 4 : Крытычныя артыкулы, успаміны, літаратурныя запісы.
5. **Барадулін, Р.** Я хацеў бы спаткацца з вамі... / Р. Барадулін // Багдановіч, М. Інтымны дзённік : выбр. тв. / М. Багдановіч ; уклад. Ул. Сіўчыкаў ; прадм. Р. Барадуліна ; маст. А. Кашкурэвіч. – Мінск, 2006.
6. **Барадулін, Р.** Дзённікі і запісы. Вып. I. 1951–1969 / Р. Барадулін ; укл., прадм. Н. Давыдзенка. – Мінск : Кнігазбор, 2015.
7. **Барадулін, Р.** Anima / Р. Барадулін. – Мінск, 2011.
8. **Быкаў, В.** Поўны збор твораў : у 14 т. / В. Быкаў. – Мінск, 2009. – Т. 8. – С. 371.

Рэдакцыя часопіса “Роднае слова” шчыра дзякуе за спрыянне ў падрыхтоўцы артыкула дырэктару Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Сяргею Іванавічу Усіку і загадчыцы сектара ўліку фондаў Ірыне Мікалаеўне Скок.

КАЛЯНДАР ПАМЯТНЫХ ДАТАЎ І ЮБІЛЕЙНЫХ ДЗЁН на 2022 год

МАЙ

1 мая – 135 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Ягарава (1887–1959), харавога дырыжора, педагога, кампазітара, заслужанага дзеяча мастацтваў Расіі

100 гадоў з дня нараджэння Алёся Салаўя (сапр. Альфрэд Радзюк; 1922–1978), паэта, празаіка, перакладчыка

90 гадоў з дня нараджэння Пятра Карначы (1932–1995), мастацтвазнаўцы, мастака

90 гадоў з дня нараджэння Генадзя Кляўко (1932–1979), паэта

80 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Басалыгі, мастака

60 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Літвіноўскага, кампазітара

2 мая – 125 гадоў з дня нараджэння Андрэя Капуцкага (1897–1934), празаіка, паэта, журналіста

60 гадоў з дня нараджэння Юліі Ляшко, кінасцэнарысткі, журналісткі

30 гадоў таму створана «Музычная капэла “Санорус”

Мінскай вобласці» (раней мела назву «Мінскі абласны камерны хор “Санорус”»)

3 мая – 145 гадоў з дня нараджэння Антона Грыневіча (1877–1937), збіральніка і папулярызатара беларускага музычнага фальклору, выдаўца, педагога, кампазітара

115 гадоў з дня нараджэння Наталлі Вішнеўскай (1907–1989), паэткі

85 гадоў з дня нараджэння Алы Лявонавай, мастацтвазнаўцы

80 гадоў з дня нараджэння Марыі Вайцяшонак, празаіка, публіцыста

75 гадоў з дня нараджэння Ніны Казловай, опернай спявачкі, заслужанай артысткі Беларусі

4 мая – 90 гадоў з дня нараджэння Міколы Прашковіча (1932–1983), літаратуразнаўцы, крытыка, перакладчыка

Заканчэнне на с. 28, 54, 77.